

Βιβλία, όπως πάνες;

17^η Φεβρουαρίου 2014

Ο Κεν είναι βιβλιοπώλης στο Σηάτλ. Το βιβλιοπωλείο του είναι στέκι κοντά στην φημισμένη ψαραγορά της πόλης. Φανατικός αναγνώστης ο ίδιος, κρατάει το βιβλιοπωλείο του ανοικτό με τα νύχια και με τα δόντια, βασιζόμενος στον καφέ και στα κρουασάν που πουλάει (στα τρία τραπέζια που τοποθέτησε στον στενό χώρο) καθώς οι πωλήσεις βιβλίων του αποδίδουν περισσότερες ζημίες παρά κέρδη. Παρά το γεγονός ότι διαθέτει πιστούς πελάτες, και πουλάει αρκετά βιβλία, είναι θέμα χρόνου το πότε θα υποκύψει κατεβάζοντας μια για πάντα τα ρολλά. «Οι διανομείς βιβλίων μου τα πουλάνε στις τιμές που συνιστούν οι εκδότες την ώρα που τα ίδια βιβλία τα πουλάνε στην διπλανή αλυσίδα με 30% έκπτωση. Τους καταλαβαίν. Αν δεν το κάνουν, η αλυσίδα τους απειλεί πως θα πάψει να αγοράζει από αυτούς σε όλη την Αμερική. Εγώ τι θα τους απειλήσω ότι θα κάνω; Χαράκιρι; Αναγκάζομαι να τα πουλάω κάτω του κόστους καθώς ντρέπομαι να ζητώ από τους πελάτες μου να πληρώνουν πιο πολλά για το ίδιο βιβλίο απ' ότι θα πλήρωναν στην αλυσίδα. Αρχικά δεν με πείραζε επειδή επικεντρωνόμουν σε ιδιαίτερες εκδόσεις που οι αλυσίδες δεν ήθελαν να αγγίζουν. Έλα όμως τώρα που οι εκδόσεις αυτές φθίνουν, καθώς οι μικροί και ποιοτικοί εκδότες κλείνουν ο ένας μετά τον άλλον;»

«Νάτες πάλι οι συντεχνίες», ήταν το πρώτο σχόλιο στη ηλεκτρονική έκδοση άρθρου Αθηναϊκής εφημερίδας που αναφερόταν σε πρόσφατο ψήφισμα συγγραφέων υπέρ της ενιαίας τιμής του βιβλίου. Κατανοητή η καχυποψία του σχολιαστή, όταν βλέπει συγγραφείς να ενώνονται υπερασπιζόμενοι τις υψηλότερες τιμές του «προϊόντος» τους. Ως καταναλωτής, θεωρεί δεδομένο ότι η χαμηλή τιμή είναι πάντα καλύτερη και η ελάχιστη βέλτιστη. Κάπως έτσι φαίνεται να σκέφτονται οι Βρυξέλλες, αλλά και ο ΟΟΣΑ, προωθώντας στο πλαίσιο των μεταρρυθμίσεων που κρίνουν ότι έχει ανάγκη η χώρα την «απελευθέρωση» της αγοράς του βιβλίου. Αυτού του είδους η «λογική» (του σχολιαστή, του ΟΟΣΑ και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής) έχει στερηρή βάση αν θεωρούμε ότι τα βιβλία δεν διαφέρουν από τις πάνες: είναι όλα τους λίγο-πολύ τα ίδια, η παραγωγή τους είναι εξασφαλισμένη λόγω της εξασφαλισμένης ζήτησης, και το μόνο που μας ενδιαφέρει είναι να πληρώνουμε όσο λιγότερο γίνεται. Αν όμως το βιβλίο διαφέρει *ουσιαστικά*, ως αγαθό, από τις πάνες;

Οι θιασώτες της αγοραίας ελευθερίας λαμβάνουν ως δεδομένο ότι ο ανταγωνισμός θα οδηγήσει στις χαμηλότερες τιμές, στις μέγιστες ποσότητες και την βέλτιστη ποιότητα. Δεν έχουν όμως δίκιο. Κάποιες τιμές θα πέσουν, είναι αλήθεια. Πρόκειται για τα βιβλία μαζικών πωλήσεων (τύπου Χάρυ Πότερ, Στήβεν Κινγκ, Hunger Games) που θα πωλούνται στα σουπερμάρκετ δίπλα στα ταμεία. Όμως, το αντίτιμο που θα καταβάλουμε ως κοινωνία θα είναι διπλό: οι ποσότητες των ποιοτικών βιβλίων θα τείνουν στο μηδέν, καθώς δεν θα εκδίδονται πλέον. Κι όσα εκδίδονται, θα πωλούνται πανάκριβα. Για να το πω με διαφορετικά λόγια, στην γλώσσα που εκτιμούν και κατανοούν οι οπαδοί της απρόσκοπτης αγοράς, ο

ανταγωνισμός κινδυνεύει από μονοπωλιακές πρακτικές. Όπως και σε άλλες αγορές που χαρακτηρίζονται από αυτό που οι οικονομολόγοι ονομάζουν «αύξουσες οικονομίας κλίμακας» (π.χ. της ηλεκτρικής ενέργειας), η μη ύπαρξη περιοριστικών κανόνων πλήττει τον καταναλωτή.

Επιστρέφοντας για λίγο στην Αμερική, όπου το 68% των βιβλιοπωλείων που λειτουργούσε το 2007 έχει σήμερα κλείσει, το κλισέ ότι «το μεγάλο ψάρι τρώει το μικρό» επεκτείνεται με την φράση «... έως ότου δεν μείνει ψάρι για ψάρι στην θάλασσα, πέραν ενός, μοναδικού, τεράστιου καρχαρία». Πράγματι, στις ΗΠΑ ο καρχαρίας αυτός λέγεται Amazon και ετοιμάζεται να καταπιεί ακόμα και την αλυσίδα των βιβλιοπωλείων (την Barnes and Noble) που καταστρέφει το βιβλιοπωλείο του Κεν στο Σηάτλ. Πράγματι, η θριαμβευτική επέλαση της Amazon οδήγησε στην χρεοκοπία τις υπόλοιπες αλυσίδες (π.χ. την Borders) και ανάγκασε την Barnes and Noble να προσπαθήσει να γίνει κι αυτή μια μικρή Amazon (δημιουργώντας την δική της έκδοση «αναγνώστη» ηλεκτρονικού βιβλίου, το Nook, καθώς και ολοκληρωμένο σύστημα πωλήσεων μέσω του Διαδικτύου).

Δεν θέλω να με παρεξηγήσεις αγαπητέ αναγνώστη. Δεν περνά εβδομάδα που να μην παραγγέλνω βιβλίο από την Amazon. Την ώρα, μάλιστα, που ανοίγω το γραμματοκιβώτιο, δυο μέρες μετά, και βρίσκω το δεματάκι, νιώθω ευγνωμοσύνη στον, κατά τα άλλα αντιπαθητικό, κ. Μπέζος. Όλοι μας θέλουμε την ευκολία και τις χαμηλές τιμές της Amazon. Άλλο όμως αυτό κι άλλο η απελευθέρωση της τιμής των βιβλίων που προωθούν στην Ελλάδα οι διεθνείς οργανισμοί. Ο Jason Epstein, στο βιβλίο του *Book Business* (2001), είχε γράψει:

«Μου φαίνεται αδύνατον να φανταστώ έναν πολιτισμό χωρίς βιβλιοπωλεία. Το βιβλιοπωλείο είναι σαν κάποιο ιερό που λειτουργεί ως τόπος συνάντησης – μια βασική έκφραση της ανθρώπινης φύσης. Η αφή ενός βιβλίου που κατεβάζεις από το ράφι του βιβλιοπωλείου είναι μια μαγική εμπειρία που ενώνει τον συγγραφέα με τον αναγνώστη.»

Θα μου πείτε: «Ανοησίες ενός ρομαντικού.» Δεν είναι έτσι. Ο Epstein μόνο ρομαντικός δεν ήταν. Από το... 1952 πρέσβευε την ανάγκη για μια Amazon – πολύ πριν υπάρξει η απαραίτητη τεχνολογία. Όταν ο κ. Μπέζος ίδρυσε την Amazon, ο Epstein δήλωσε φανατικός υποστηρικτής της προσπάθειάς του. Έκρινε όμως ότι, παράλληλα με ένα τέτοιο σύστημα μαζικής εμπορίας βιβλίων, είναι απαραίτητη η προστασία των ανεξάρτητων συνοικιακών βιβλιοπωλείων.

Πως μπορεί να συνδυαστεί η «ευκολία» της Amazon με την διατήρηση των μικρών βιβλιοπωλείων, όπως εκείνου του Κεν στο Σηάτλ και των πολλών καλών μικρών βιβλιοπωλείων σε ολόκληρη την Ελλάδα; Πολύ απλά: Με την διατήρηση της ενιαίας τιμής του βιβλίου όπως γίνεται, δια νόμου του 2002, στην Γερμανία.

Οι γερμανοί εκδότες τηρούν κατάλογο περίπου 1,3 εκατομμυρίων τίτλων βιβλίων στον οποίο προσδιορίζονται οι τιμές πώλησης για τους επόμενους 18 μήνες (κατόπιν επιτρέπονται οι εκπτώσεις). Δικηγορικό γραφείο της Φραγκφούρτης ελέγχει ότι οι βιβλιοπώλες συμμορφώνονται, με πρόστιμο έξι χιλιάδων ευρώ σε κάθε διαφορετική περίπτωση. Τα μικρά βιβλιοπωλεία στις πόλεις και τα χωριά επιβιώνουν επειδή τους επιτρέπεται να έχουν μικρά ποσοστά κέρδους στα μπεστσέλλερς και, παράλληλα, καταφέρνουν να διατηρούν σημαντικό στοκ λιγότερο δημοφιλών (αλλά πολιτιστικά σημαντικών) βιβλίων (π.χ. ποίηση) επειδή τα απούλητα αντίτυπα εκπίπτουν από την φορολογία τους. Λόγω της ύπαρξης όλων αυτών των μικρών βιβλιοπωλείων, κάθε χρόνο εκδίδονται 90 με 100 χιλιάδες νέοι τίτλοι, εκ των οποίων το 20% είναι μεταφράσεις, σε τιμές που είναι σημαντικά χαμηλότερες (παρά το κόστος μετάφρασης) από την Βρετανία ή τις ΗΠΑ όπου η αγορά είναι «ελεύθερη»: όσοι λοιπόν μιλούν για συντεχνίες, καλό είναι να εξηγήσουν πως αυτό το καρτέλ καταφέρνει να χρεώνει χαμηλότερες τιμές!

Σε συζήτηση που είχα πριν ένα χρόνο με τον τ. Υπουργό Πολιτισμού της Γερμανίας, ο οποίος έδωσε την μάχη στις Βρυξέλλες εναντίον της «απελευθέρωσης» της γερμανικής αγοράς βιβλίου, μου εξήγησε πως τα κατάφερε μπροστά την συντονισμένη επίθεση από τους «ευρω-κράτες» (όπως τους αποκάλεσε) και τους εκπροσώπους των αλυσιδών που κρύβονταν από πίσω τους: «Αναγκάστηκα να απειλήσω την Κομισιόν με βέτο στην κατάρτιση του μικρού Κοινοτικού Προϋπολογισμού για τον Πολιτισμό. Δεν θα τα είχα όμως καταφέρει αν δεν είχα, από πίσω μου, την πλήρη υποστήριξη της πλειοψηφίας των βουλευτών της Ομοσπονδιακής Βουλής». Οι δικοί μας βουλευτές, ανεξάρτητα κομματικής ταυτότητας, θα έκαναν το ίδιο;